Kuntaliitto
Kommunförbundet

Dnro 721/03/2019

Erja Lindberg
Anu Wikman-Immonen
Jarkko Huovinen

18.10.2019

Valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaoston kuuleminen, 18.10.2019

HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Työvoimapalvelujen alueelliset kuntakokeilut ja kuntakokeilujen kriteerit

Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmassa kuntien roolia työllisyyspalvelujen järjestämisessä vahvistetaan. Ensi keväänä käynnistetään työllisyyden kuntakokeilut, joissa kunta vastaa työnhakijoiden palveluprosessista ja työllisyyttä edistävien palvelujen tarjoamisesta. Tavoitteena on parantaa erityisesti pidempään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille. Kokeilut jatkuvat vuoden 2022 loppuun asti.

Kokeiluun voi hakea ELY-alueella yksittäinen kunta tai useampi kunta yhdessä siten, että kokeiluun mukaan tulevien kuntien asukasmäärä on yhteensä vähintään 30 000 ja niin, että ELY-keskuksen alueella kokeiluihin voisi siirtyä enintään noin 40 prosenttia TE-toimiston työnhakija-asiakkaista. Määrät ovat kuitenkin viitteellisiä ja niistä voidaan poiketa erityisen perustellusta syystä.

> Tulevissa kokeiluissa jatketaan ja laajennetaan vuoden 2018 loppuun päättyneiden alueellisten työllisyyskokeilujen toimintamallia, josta saatiin hyviä kokemuksia. Kuntaliitto pitää käynnistyviä kokeiluja merkittävänä askeleena työssä, jolla pohjustetaan julkisten työllisyyspalvelujen järjestämisvastuun ja resurssien keskittämistä kuntiin.
>
> Kokoamalla työvoimapalveluiden resursseja ja päätösvaltaa kunnille mahdollistetaan valtion rahoittamien ja kuntien omien työllisyyttä edistävien toimien tiiviimpi yhteys toisiinsa. Kokeiluissa kuntien työvoimapalveluista vastaaville henkilöille tulee toimivallan lisäksi pääsy TE-hallinnon asiakastietojärjestelmiin ja sitä kautta on mahdollisuus saada tietoa työnhakijoiden palveluhistoriasta. Työllisyyskokeilussa on kyse työllisyyspalveluiden uudelleen organisoinnista ja niiden koordinoinnista, eikä sillä ole suoria vaikutuksia valtion budjettiin.

Ratkaisuja työllistymisen ongelmiin ja osaajapulaan

Julkisen talouden tasapaino on riippuvainen taloudellisesta kasvusta ja työllisyysasteelle asetetun 75 prosentin tason tavoittamisesta. Osaavan työvoiman saatavuuden ennakoidaan olevan yksi keskeisimpiä menestymiseen ja toimintaedellytyksiin vaikuttavista tekijöitä maassamme tulevina vuosina. Väkeä eläköityy työmarkkinoilta enemmän kuin uutta työvoimaa tulee tilalle.

Työvoiman saatavuus on keskeisin kasvua rajoittava tekijä. Haasteita työvoiman saatavuudessa esiintyy joka puolella Suomea. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen on välttämätöntä niin yritysten kuin kuntienkin toimintaedellytysten turvaamisessa. Kun työnhakijoiden osaaminen ja työnantajien tarpeet eivät kohtaa, tarvitaan toimia mm. työnhakijoiden osaamisen kehittämiseen. Ongelma ei ole ratkaistavissa vain kotimaisen työvoiman työllisyysasteen nostolla, vaan tarvitaan myös keinoja työperusteisen maahanmuuton lisäämiseksi. Maassa jo olevien ulkomaalaisten työllisyysasteen nostaminen ja kotoutuminen ovat tärkeitä.

> Osaamis- ja koulutustarpeiden ennakoinnilla tulee selvittää, minkälaista osaamista työelämä tulevaisuudessa tarvitsee, ja kuinka paljon, ja minkälaista koulutusta tarvitaan. Ennakointitieto tukee myös koulutuksen kehittämistä. Osana tulevia työllisyyden kuntakokeiluja alueille luodaan uudenlaiset yhteistyörakenteet kuntien, TE-hallinnon, osaamispalveluiden tuottajien sekä opetushallinnon välille. Tavoitteena on parantaa osaamistarpeiden ennakoitavuutta, varmistaa koulutuksen saatavuus ja oikea-aikaisuus sekä edistää koulutuksen jälkeistä työllistymistä.

On tärkeää kehittää paikallista ja seudullista yhteistyötä eri toimijoiden välillä työvoiman tarjonnan kohtaannon ja osuvuuden kehittämiseksi työelämälähtöisesti. Toimijoiden keskinäinen verkostoituminen tehostaa työnjakoa ja tukee kustannustehokasta palvelutuotantoa sekä vähentää julkiselle sektorille työttömyydestä aiheutuvia kustannuksia.

Tarvitaan palvelumalleja, joilla voidaan tuottaa yksilöllistä tukea kuntien lähipalveluina erityisesti pitkäaikaistyöttömille. Yksilöllisen tuen tavoitteena on saada siirtymiä kuntoutus/koulutuspoluille ja sitä kautta takaisin työelämään. Pitkään työmarkkinoilta poissa olleet työnhakijat eivät useinkaan työllisty pelkkien sähköisten palveluiden avulla, vaan tarvitaan face to face -kohtaamisia, henkilökohtaista ja räätälöityä tukea ja ohjausta.

Osatyökykyisten työllistymisen toimenpiteet ja vaikutukset

Työllisyysasteelle asetetun 75 prosenttiin tavoitteen toteutuminen edellyttää, että osatyökykyisten, vaikeasti työllistyvien, nuorten, ikääntyvien ja maahanmuuttajataustaisten osallistumista työmarkkinoille lisätään. On arvioitu, että jos tästä joukosta työllistyisi jatkossa pysyvästi esimerkiksi kolmannes, nousisi työllisyysaste nykyisestä jopa kolme prosenttiyksikköä.

Työllisyyden edistämisessä on tärkeää pitää yllä ja edistää työikäisten työkykyä, ehkäistä siirtymistä työttömyydestä pitkäaikaistyöttömyyteen ja lisätä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämäosallisuutta. On tärkeää selvittää osatyökykyisten palvelutarpeet, varmistaa toimivien työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluiden saatavuus sekä ihmislähtöiset palvelupolut ja -kokonaisuudet.

Tarvitaan selkeä muutos kohti monitoimijaista ja monisektorista ekosysteemiä. Julkisten työllisyyspalveluiden, kuntien terveys-, sosiaali- ja nuorisotoimien sekä koulutuksen toimijoiden tulee kehittää yhteistyötä ja yhteisesti sopia toimintatavat osatyökykyisten saumattomien palvelukokonaisuuksien rakentamiseksi. Ekosysteemiin tulee kytkeä yksityiset palveluntuottajat, järjestöt sekä kolmannen sektorin toimijat.

Palkkatuen, työhönvalmennuksen ja työolosuhteiden järjestelytuen tulee muodostaa tarvelähtöinen kokonaisuus ilman monimutkaisia byrokraattisia haku- ja päätösmenettelyjä.

Palkkatuen vaikuttavuutta arvioitaessa tulee huomioida, että kunnille ja kolmannelle sektorille palkkatuella siirtyvät työnhakijat ovat usein pidempään työmarkkinoilta poissaolleita henkilöitä, joilla on enemmän mm. osaamisen vahvistamiseen liittyviä tarpeita. Yrityksiin palkkatuen avulla siirtyvät henkilöt ovat usein jo valmiimpia siirtymään työmarkkinoille. On tärkeä kuitenkin yrittää pitää yllä ja parantaa myös heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden työllistymisedellytyksiä ja työmarkkinakelpoisuutta.

Työkykyohjelmassa esiin nostettujen julkisiin hankintoihin liitettyjen työllistämisehtojen käyttöä on mahdollisuus lisätä. Työllistämisehdolla tarkoitetaan tarjouspyyntöön ja hankintasopimukseen sisällytettyä erityisehtoa, joka velvoittaa sopimuskumppanina toimivaa yritystä työllistämään osatyökykyisiä tai muita heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että hyviä käytäntöjä työllisyysehdon käytöstä levitetään ja kuntia opastetaan ja rohkaistaan niitä käyttämään. Työllistämisehdon käyttö ei voi kuitenkaan olla kunnille velvoittavaa, vaan asiassa tulee edetä maltillisesti.

On tärkeää, että tarjouskilpailuun osallistuvat yritykset saavat tietoa työllistämisen eri mahdollisuuksista, rekrytointiapua sopivien työntekijöiden löytämiseksi ja tukea palkkakustannuksiin. Työllistämisehtojen soveltaminen on saatujen kokemusten mukaan helpompaa ja palveluntuottajien näkökulmasta paremmin toteutettavissa suurissa hankinnoissa.

Työperäisen maahanmuuton kehittäminen ja kipupisteet

Suomi muuttuu yhä monikulttuurisemmaksi sekä työperusteisen että humanitaarisen maahanmuuton vuoksi. Väestön kieli- ja kulttuuritaustat ovat nykyisin useissa Suomen kunnissa varsin moninaiset. Onnistunut integraatio luo edellytykset sille, että väestöryhmien väliset suhteet ovat

hyvät ja paikallisyhteisöt aidosti monikulttuurisia, maahanmuuttajat kotoutuvat hyvin ja osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan.

Alueiden ja kuntien elinvoima edellyttää osaavaa työvoimaa kaikilla sektoreilla. Työperusteinen maahanmuutto turvaa osin myös kuntien työvoiman saantia. Työperusteisen maahanmuuton edistämisessä on otettava huomioon myös kuntien työvoimatarve erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon aloilla.

Kuntaliitto pitää kannatettavana, että hallitusohjelmassa valtio sitoutuu halukkaiden kuntien kanssa resursoimaan pysyvän toimintamallin kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi. Business Finlandin Talent-toiminnalla tuetaan kansainvälisten osaajien sijoittumista Suomeen ja asiantuntemuksen hyödyntämistä yritysten kasvussa, kansainvälistymisessä ja uudistumisessa sekä investointien kasvussa.

Kuntien kannalta on tärkeää, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kansainvälinen rekrytointi otetaan osaksi Talent-toimintaa.

Maahanmuutto keskittyy suurimpiin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Pienelle tai väestömääräänsä menettävälle kunnalle maahanmuutto voi olla mahdollisuus vahvistaa väestöpohjaa ja elinvoimaa, mikäli alueen vetovoimaisuutta maahanmuuttajien asuin- ja työskentelypaikkakuntana voidaan ylläpitää.

Maahanmuuttajien verkostot ja osaaminen tulisi nähdä myös elinkeinoelämän voimavarana. Kunnilla on tehtäväkenttänsä luonteen vuoksi edellytykset toimia elinvoiman kannalta keskeisten toimenpiteiden yhteen sovittajana. Tämä rooli korostuu maahanmuuttajien kotouttamisessa, jossa kotoutumista tukevat palvelut muodostavat vahvan monivaikutteisen kokonaisuuden lukuisine yhteistyötahoineen.

Kunnissa suunnitellaan maahanmuuttajien palveluita, kotouttamista ja työllistymistä etukäteen osana kunnan strategista kehittämistä. Kansainvälistyvä toimintaympäristö ja monikulttuurinen asiakaskunta edellyttävät kunnilta uudenlaista palveluosaamista.

Jo maassa olevien maahanmuuttajien työllistymiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Maahanmuuttajien aikaisempaa koulutusta ja osaamista ei ole kyetty täysin hyödyntämään. Maahanmuuttajien koulutuksen tunnustaminen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen nopeuttavat oikeaan ammattialaan ja koulutukseen hakeutumista. Moniammatillisten kotouttamisen osaamiskeskusten rakentamista muillekin alueille kuin vain suuriin kaupunkeihin tulee tukea. Kaupungit ja kunnat ovat hyvin erilaisia. Kuntien ja valtion tulee voida sopia yhteistyöstä ja kotoutumista tukevien tehtävien järjestämisestä paikallisesti. Tarvitaan joustavaa lainsäädäntöä, joka ottaa huomioon kuntien erilaiset olosuhteet ja maahanmuuttajien tarpeet.

Kunnat järjestävät peruspalvelut kaikille kuntalaisille, myös työn perusteella Suomeen muuttaneille sekä heidän perheilleen. Hyvin toimivat palvelut, turvallinen asuinympäristö sekä työllistymismahdollisuudet voivat sitouttaa työperusteiset maahanmuuttajat jäämään pysyvästi alueelle.

Vieraskielisen väestön osuus kunnassa otetaan huomioon kuntien valtionosuuden määräytymisessä. Kunnat ovat todenneet, että vieraskielisten kuntalaisten palveluihin käytetään noin 1,5 - 2 -kertainen aika kantaväestöön verrattuna. On tärkeää, että kunnilla on riittävät resurssit myös työperusteisten maahanmuuttajien palvelujen järjestämiseen.

Kotouttaminen ja työllisyyden hoito liittyvät kiinteästi yhteen. Kotouttamispalveluiden kokonaisvastuun siirtäminen kunnille olisi sopusoinnussa kuntien roolin lisäämiselle myös työllisyyspalveluissa. Ratkaisu kotouttamispalveluiden kokonaisvastuusta on riippuvainen palveluiden riittävästä resursoinnista sekä työllisyyspalveluiden organisointia koskevista päätöksistä.

Tarkastusvaliokunnan mietinnössä ei kuitenkaan ole mainintaa resursseista. Kun kunnille annetaan tehtäviä, on rahoitusperiaatteen mukaan huolehdittava siitä, että kunnilla on myös tosiasialliset taloudelliset edellytykset suoriutua tehtävistään.